

k čemuž přispívá i vznik občanského sdružení a webu informujícího o nových poznatcích a aktivitách (ex)vojvodovských či „vojvodologů“.

Shrme-li, před širší odbornou veřejností stojí počin, který lze označit jako v mnohém pro etnology inspirativní. Po množství dílčích studií – pomyslných střípcích obrazu světa (ex)komunity českých evangelíků z Vojvodova, se vynořila systematická syntéza, jakási „cvičebnice“ etnologického bádání a úvah, jejíž několikrát přesahy za hranice oboru do jiných explanačních vod (v duchu dnes tolik deklarativně vzývané, avšak o to méně uplatňované interdisciplinarity) Jakoubkovi dovolily zdařile a přesvědčivě předestřít jednotlivá specifika do ústrojného celku.

Michal Pavlásek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Jiří Traxler, PÍSNĚ KRÁTKÉ JANA JENÍKA Z BRATŘIC II, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2010, 710 s., barevné a černobílé ilustrace, anglické resumé.–

Druhá část plánovaného třídílného souborného vydání nadšeneckých sběrů lidových písní a dalších druhů ústního podání českého šlechtice, vojáka a vlastence Jana Jeníka z Bratřic (1756–1845) přináší dokončení edice lidových písní a doplňuje ji také o texty prozaické. Jiří Traxler tak vůbec poprvé neúnavně zpřístupňuje kompletní soupis všech textů, které Jeník z Bratřic za svého života shromáždil. Největší část jeho zápisů tvoří písně lidové, často obscénního charakteru, dále je tu menší množství kramářských skladeb a nečekaně i řada humorek a textů blízkých novelistickým

a žertovným pohádkám. Z tohoto pohledu se jedná o jednu z nejstarších autentických pohádkových a humorkových záznamů v českém prostředí, navíc bez výraznějších zásahů do textu ze strany sběratele. K tomu přistupují také svérázné varianty „starých pověstí českých“ v duchu Hájkovy *Kroniky české*, řada pověstí erbovních, numinózních podání o smrti a „truchlivých příběhů“ à la červená knihovna či rozmariných histerek o pražských měšťanech vůbec. Další neméně závažnou kapitolu Jeníkova sběratelského úsilí tvoří jakýsi přehled lidové obřadnosti, doslova cituji: „Obyčeje našich předkův starých, kteréž se až do mého mladého věku zachovaly,“ kde nalezneme nejen popisy svátků (*Štědrý den* apod.), ale i písně či koledy s nimi spojené. Všechny texty díky tomu, že nebyly Jeníkem chystány k vydání, obsahují v podstatě původní text bez následných úprav a cenzurních zásahů, což je na dobu počátku 19. století opravdu výjimečné.

V úvodu knihy je studie J. Traxlera, která objasňuje podobu edice a zvláště tohoto druhého svazku včetně zasazení sběrů a ohlasů na ně do dobových kontextů. Podobně jako v prvním svazku jsou lidové písně doplněny notovými zápisy, odkazy na všechny verze v Jeníkových souborech, shodnými nápěvy podle Jeníka, otisky v jeníkovských edicích a dalšími odkazy k pozdějším vydání, která nějak z Jeníkových sběrů čerpala (např. Obrátilova *Kryptadia*).

Knih dále obsahuje 36 stran barevných obrazových příloh, což jsou především reprodukce obálek různých vydání, faksimilie vybraných stránek řady starších vydání písní včetně sazeb i s notovými osnovami z Jeníkových sběrů a též několik fotografií obcí a míst spojených s jeho životem. Dále

je v knize velké množství černobílých kreseb, které se námětově vztahují k jednotlivým textům. Kniha je uzavřena krátkým anglickým resumé, rejstříkem písní, říkadel, hádanek a veršovaných skládání, rejstříkem prozaických textů, rejstříkem nadpisů písní, seznamy šifer Jeníkových rukopisů, Jeníkových písňových souborů, jeníkovských písňových edic a srovnávaných pramenů.

Ač se může na první pohled zdát, že s postavou a dílem Jana Jeníka z Bratřic je česká veřejnost díky celé řadě vydaných výborů z jeho sběrů (připomeňme edici Marklovu či Karla Dvořáka) dostatečně seznámena, přináší Traxlerova edice daleko širší i hlubší obraz tohoto výjimečného českého vlastence, bez něhož by česká etnologie neměla reálnou představu o podobách folkloru z dob před nástupem hlavního sběratelského hnutí v čele s B. Němcovou a K. J. Erbenem.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Tatiana Bužeková, NEPRIATEĽ ZVNÚTRA. NADPRIRODZENÁ HROZBA V ĽUDSKEJ PODOBE. *Veda, Bratislava 2009, 144 s.*–

Výzkumy současných středoevropských pověrečných představ a praktik jsou poměrně řídké. Velmi složité jsou už terénní výzkumy a ještě komplikovanější je otázka interpretace výsledků takovýchto akcí. Především v dnešní moderní době se existence čarodějnictví a s tím souvisejících projevů považuje za téměř absurdní a nahlíží se na něj jako na jakési reziduum, které je s naší „vědeckou“ současností v příkrém

rozporu. Se spíše shovívavým úsměvem komentují dnešní odborníci praktiky typu woo-doo v Karibiku či střední Africe. Nic však není pravdě vzdálenější, jak přesvědčivě dokládá kniha bratislavské etnoložky Tatiány Bužekové.

Autorka provedla terénní výzkum v 17 vybraných obcích především západního Slovenska v letech 1998–2008. Rozhodla se pro tuto složitou problematiku využít metod a postupů výzkumu v rámci kognitivní antropologie a velmi dobře dokázala, že tato volba byla opravdu odůvodněná. Čarodějnictví a s tím spojené pověry jsou tak popisovány v kontextu poměrů v dané lokalitě, s přihlédnutím ke změnám v podání u stejných respondentů, které následný výzkum s časovým odstupem velmi dobře odhaluje. Stejně tak se díky tomuto přístupu jasněji ukazuje obecná tendence úprav ve vyprávění reálných událostí podle folklorních předobrazů. Podstatou obvinění z čarodějnictví (bosoráctva) byla vždy souhra řady okolností, spojených s nešťastím, úmrtím, zraněním apod., které vesnický kolektiv (zvláště dospělé ženy) interpretoval na základě domněnek, náznaků či fyzických nezvyklostí (srostlé obočí apod.) jako reálné či potenciální nebezpečí. Dotyčná „čarodějnice“ pak byla obviňována z uhranutí či uřknutí dobytka nebo členů rodin sousedů, z proměn v měru. Sousedé se s dotyčnou stýkaly obvykle jen v nutných případech kvůli obavám o své zdraví. Jinak to fungovalo v případě užívání magie k léčení. T. Bužeková v tomto rámci zaznamenala i dozvuky působení bohyň v Bílých Karpatech na česko-slovenském pomezí. K tomu autorka dodává velmi přesné a cenné poznámky, z nichž je jasné patrné, nakolik jsou tyto představy vágní a v čase proměnlivé a z pohledu věřících